

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ars Semper Gaudendi

Demonstrata Ex Sola Consideratione Divinae Providentiae Et Per
Adventuales Conciones

Laetitiae Perfectae Artificium In Conscientiae Recta Efformatione
inuentum, & per Adventuales Conciones expositum ac demonstratum

Sarasa, Alfonsus Antonius de

Antverpiae, 1667

Tractatus XIX. De securitate quam in horâ mortis praestat bona
Conscientia.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11367

DECIMUM OFFICIUM CONSCIENTIÆ

Animum contra Diabolicas impugnationes, seu angores diffidentiae, in hora mortis defendere.

TRACTATUS XIX.

DE SECVRITATE QVAM IN MORTIS
ARTICVLO PRÆSTAT BONA.
CONSCIENTIA.

Iustus si morte præoccupatus fuerit in refrigerio erit. *Sap. 4. v. 7.*

Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, ..., Gloria autem & honor & pax operanti bonum. *Ad Rom. 2. v. 9 10.*

In morte nihil magnopere esse terribile, præter malè actam vitam. Quædam tamen natura quod sint horrida, fit ex ignorantia futurorum, & ob diuturnum animæ cum corpore commercium. Metum hunc tamen superatu non esse admodum difficilem. Nihil in illo articulo infestius malâ Conscientiâ, nihil bonâ jucundius. Rectè ab hac letitiam in illo agone excitari, optimamque esse mortis preparationem, ad gaudium mentem componere, & letas cogitationes aduocare; quod egregiè præstat bona Conscientia.

P R O O E M I V M.

Numquam euidentiùs amicus quis sit, dignoscitur, quàm cum ingenti necessitate quisquam premitur. Ita communis fert sententia. Ego verò assero præterea, numquam verè amicum fuisse, qui, quem fortuna destituit, amicum deserit.

deserit. Fortunæ forsitan amicus is fuerit aliquando, hominis verò numquam. Non inhæreamus claræ rei vterius demonstrandæ: istud nunc ostendere est propositum, Conscientiam, cum quâ amicam familiaritatem animus sanctè coluit, numquam amicitia suæ vim exerturam efficacius, quàm cum in vltimo vitæ & mortis agone constituta anima, summis naturæ necessitatibus videretur exposita. Prout etiam vice versâ, nullo vñquam tempore magis infestam experietur is, qui, dum viueret, habuit inimicam. Multa imprimis de morte per calumniâ jactitantur. Ego conuitia non morti impingenda adstruo, sed malæ vitæ. Videamus ergo, quàm sese fidelem in mortis articulo Conscientia, dum amica est, exhibeat; quo pacto inquam lætitiâ mentem demulceat: & non tantùm naturæ fatiscantis angores deliniat, sed & sæpissime ita tollat, vt voluptati maximæ sit tandem mori.

§. I.

A morte nihil admodum metuendum est in mortis articulo, sed ab anteaucta vitæ malâ Conscientiâ.

Istud nunc tandem perspiciendum est sedulò, an tanta bonæ Conscientiæ sit præstantia, vt contra id quod in naturâ est maximè terribile, clientem suum possit obarmare tutumque reddere. An inquam sic obfirmare possit animum, vt dolores omnes angoresque mentis respuat ac repellat, quos in vltimo vitæ articulo solet ingerere tristis & amara mors.

Mors minus est metuenda quàm vitæ.

Tristem & amaram voco, non quòd sic appellandam ego censeam; sed quod eò nomine passim diffametur: diffamatur autem hòc nomine, quòdeam aut amaram fingimus, aut vitio nostro tristem facimus. Cæterùm rei, nihil admodum inest funesti. Tota mortis infamia est, quòd timeatur: jure an injuriâ, nihil pensi habent homines; quibus phantasticus ille metus adeo est ingenitus, vt ne, mentio quidem mortis fiat, aut nec minima mentem, illius subeat recordatio, quin illico deiiciantur oculi, & vultus in mæstitiam componantur. An ergo, inquires, nihil quidquam in morte timendum est? Non plus quàm in vitâ:
imò

1.

2.

D. Aug.
de discipl.
Christia-
na c. 12.
to. 9.

imò & longè minus. Quidquid enim in morte amaroris aut an-
goris perferiscitur, ex vitâ præteritâ malum traxit. Stupen-
dam enim verò rem, exclamat D. Augustinus! *mori malè ti-
mes, & vivere malè non times.* An ergo peius est malè mori, quàm
vivere peruersè aut malè?

3. Est inquis. Etenim qui malè viuit, non semper viuet malè;
datur enim pœnitudo scelerum & resipiscencia: at, qui malè mor-
tem subit, æternùm infelix est. Quæ enim finitâ jam vitâ, da-
tur homini anteaactæ retractio, aut morum emendatio? Ita tu
quidem, sed ex falsâ hypothesi, argumentaris non incongruè.
Ego enim prorsus nego, malè mori quemquam; malè tamen vi-
uere, fateor quàm plurimos. Rursus, id etiam facilè do, plu-
rimos mori tum cùm viuunt malè; sed & hos tunc malè mori
id verò iterum diffiteor. Etenim, vt non hæreamus in ambagi-
bus; clarè ediffere: quid tandem est mori? Sanè nihil quidquam,
nisi vitam finire. Jam verò istud rogo, an quæ finitur vita,
ad Dei leges, rationisque aut Conscientiæ dictamen exacta fue-
rit, adeoque fuerit bona: an verò scelerata & impia? Quòd si
honestâ vita præcesserit; profectò non nisi peruersè, mala ap-
pellatur mors. Quid enim, si Christiani hominis quidquam in
nobis factum est super, quid inquam optandum est magis, quàm
in Gratia statu perseverantem, bono fine vitam concludere; &
sic salutis, hætenus incertæ, indubiam adire hæreditatem? Cer-
tè perseverantiæ securitatem non dat vita, dat autem mors. Non
igitur mala potest dici, nisi per injuriam, quæ tantum homini
confert boni.

Mors num-
quam est
mala. Non
si rectè vi-
xerit.

4. Vita verò si peruersâ fuerit; sceleribus inquam malisque im-
plicata; sanè cessante vitâ, cessabunt tandem aliquando scelera.
Nihil certius. Arqui, quò pacto iterum mala mors dicitur, quæ
malum finit, & non tam vitæ, quàm sceleribus metam ponit?
Hoc verò, inquires, ipsissimum est quod in morte est horri-
cum; quòd vitam nempe malè finiat; eamque in crimine con-
stitutam, infaustè claudat. Sic est. Sed rursus ego quæro, an
ipsa malum faciat, quòd solum terminat? etenim malam fuisse
vitam anteaactam, an hoc subsequens facit mors? Minimè verò;
sed malè agentem, in ipso scelere occupavit. An verò fur dicen-
dus est is, qui latronem in ipso furandi maleficio versantem, su-
bitò deprehendit; eique iniecit manus, ne plura furto subriperet?

non etiam
si malè vi-
tam trans-
egerit.

G g g g

quis

sup

Totum ma-
lum quod
in morte
inuenitur,
à vitâ an-
tegitâ est.

quis id pro fano asserat? Atqui in scelere deprehendi te, non id quidem mortis est vitium, sed vitæ. Vitam finit mors, prout vitam inuenit; impiam an piam, id quidem mortis non est discernere. Finis itaque si malus fuerit, vitæ id imputa; quæ mala cum esset, à morte id boni tantum retulit, quod malum terminarit. Non itaque morti infamiam vllam deinceps impingito; quidquid enim in eâ est terribile, à solâ vitâ est: neque enim fieri omnino potest, vt malus sit terminus eius rei, quæ mala non erat antequam finiretur. Quod quidem clariùs dicam si asserüero, malè mori non posse, quisquis ante mortis articulum malè non vixerit.

An non tamen horrendum est, hostem Numinis de vitâ discedere, & ex mortis faucibus subitò in manus incidere viuientis Dei? Est sanè. Verùm non morti tam funestum casum, sed vitæ impropera. An enim eâ ratione nunc vitam instituis, quâ nolles à morte deprehendi? Ita si agis, tum certè ne dixeris; *O quàm terribile est emori hostem Dei!* sed, *O quàm funestum est viuere, & cum Deo, vitæ auctore, inimicitias gerere, & quidem immortales!* Nec rursus exclamaris, *O quàm horrenda sunt quæ malam mortem, sed quæ peruersam vitam manent supplicia!* Non enim te mors Deo facit inimicum: sed hostiles gerentem animos Deoque infectos, occupauit tandem mors: illudque tibi præterea præstitit beneficij, quod nec Diuinam iram sceleribus concitare possis infestius, nec tibi maiora, quàm quæ persolues, supplicia miser arcessere.

Probatior
ex D. Ambrosio.

Certè, nequidquam amaritudinis accusatur mors, ait præclare D. Ambrosius: nam, *non mors ipsa terribilis, sed opinio de morte, quàm unusquisque pro suo interpretatur affectu, aut pro suâ Conscientiâ perhorrescit.* An ergo, inquires, tum saltem non liceat mortem perhorrescere, cum me Conscientia criminis & accusat, & condemnat? Hoc quidem nullus dubito: neque quidquam est terribilius, præterquam ei, cui induratum sceleribus pectus, omnem boni sensum, & salutis æternæ curam penitus ademit. Attamen subdit Ambrosius, id tibi imputa. *Suæ igitur, inquit, unusquisque Conscientiæ vulnus accuset, non mortis acerbiteratem.* Quid enim hanc timori nostro semper prætendimus? Nouimus sanè Conscientiæ suæ testimonio nixos quàm plurimos, ad eò mortis acerbiteratem non horruisse, vt ad eam, tamquam ad portum, deliciasque

5.

6.

D. Amb.
l. de bono
mor. c. 8.

ibid.

Ibid.

que suas, non sine summo gaudio intermixtis suspiriis anhelant. *Liquet igitur, inquit Ambrosius, quia mortis metus, non ad mortem referendus est, sed ad vitam. Non enim habemus quod in morte metuamus, si nihil quod metuendum sit, vita nostra commisit. Veritas huius sententiæ, sæpius inculcanda est, & identidem repetitis vicibus animo repetenda dum viuimus, si veritatis huius effecta, in mortis articulo, summâ cum delectatione, volumus experiri. Ad Christiana Fidei dogmata, & æternæ vitæ principia reuocanda est mens, iisque penitus imbuendus animus: vt terroribus, quos natura, in morte aut facit, aut inuenit, longè superior, naturam corrigat; eamque ita obfirmet, vt ipsa quoque tandem metus rideat; ad quorum solam memoriam expauescebat. Id verò, quâ ratione faciat Conscientia, jam inquirimus.*

§. II.

Quòd è corpore timeamus exire, ex futura vitæ sit ignorantia. Aliqua in morte sunt horrida, tantùm ex animæ cum corpore, diuturno & familiari nimium commercio.

7. **E**quidem non sum adeò apathos aut Stoicus, vt aut sensum omnem naturæ detraham; aut negem, quidquam omnino esse in morte, quod sit horribile. Istud tamen assero, non esse tantos quos facit metus, vt ratione, si eam adhibes, non possint haud adeò difficulter superari: nisi naturæ malo, id est morti corporeæ, accedat malæ Conscientiæ tormentum. Nam si rationem consulimus, eaque vitam nostram & non meris appetentiis expendimus aut dimetimur; quid obsecro vita hæc, post decretoriam in Paradiso latam sententiam, nobis fert nisi miseras & dolores? Et rursus quas quæso delicias in hoc misero habemus corpore, quas non plurima fastidia interrumpunt? Quæ corporis voluptas, præsertim si sit eximia, non in tristitiam degenerat? quis risus, si sit immodicus, non melancolicâ & graui sanguinis constitutione terminatur? Nonne sollicitudines anxietatis, curæ infestæ, angores animi, amicorum defectiones, rerum euentus aduersi, atque hinc enata tædia & suspiria, passim tota est hominis mortalis vita? Nemo sanè vnus est, qui si corporis commoda solùm spectas, dicere ex

*Vita nostra
plena miserijs est, &
tamen amatur.*

vero possit: *Natura, gratias tibi pro datis ago: bene mihi est; nihil ulterius à te exposco.* Nemo inquam, sic felix est, vt non maximâ ex parte sit miser. Si quidem plura sunt quæ felicem mala comitantur, quàm ea sint bona quæ felicem faciunt: & quod in hoc genere pessimum est, finitur non rarò omnis omnino felicitas; miseriam autem numquam finiuntur, sed tantùm ex hâc mutantur in aliam: & sic, dum ex alio malo in aliud deuoluimur, decurrit vita nostra, & tandem tota euoluitur. Finem ergo naturæ miseriam, imponit mors? Nihil verius. Quî ergò sit vt non ametur? Stupendam enim uerò rem, inquit D. Ambrosius, à miseriam huius vitæ, mors cum absoluat omnes, paucos delectat. Rationem subdit: *Sed hoc non mortis vitium est, sed nostræ infirmitatis, qui voluptate corporis, & delectatione huius vitæ capimur; & cursum hunc consummare trepidamus, in quo plus est amaritudinis, quàm voluptatis.*

D. Amb. l.
de bono
mort. c. 2.

Evitâ timemus discedere, quia terrenas voluptates experti, de æternis imaginariis species non habemus.

Probatum in comparatione dupli.

Sic est: corporis voluptate capimur, & decipimur præsentis delectatione, quia aliam vix agnoscimus, quàm quæ sensibus objecta, sensu percipitur. Futurarum voluptatum desiderio non multùm tangimur, quòd nulla sese earum species offerat, aut phantasiam nostram feriat; neque ad ea percipienda intellectus humanus passim sese extendat, quæ imaginatricis potentiam facultatem excedunt. Sic vulgò intra phantasiæ terminos versatur animus: illis quæ isthuc inuenit rerum simulacris solet colludere, iisque imprimis delectari: ad alia cæcutit omnia; neque his multùm aut patitur, aut trahitur: his verò si priuetur, tum demum in luctu est, tum sibi videtur miser. Sic puero si globulos nucisue manu excutias, & hæreditatis amplissimæ testamentum porrigas, hoc adeptum non mouetur; illæ verò deperditæ lachrymas excitant, non facile detergendas, nisi, quas sibi delicias suas esse præstituit, reddantur nucis. Sic inter agrestia mapalia, ouium greges, pastorum fistulas, & rusticos inter amores enutrita virgo item rustica; inuita profectò & non sine lachrymis, ad aulam sibi admodum incognitæ magnificentiam trahitur; neque lactis pressi, rurisque innocentes delicias, Regum bellariis; aut tugurii sui ornamenta & comoda, palatiorum superbiâ, & laquearium magnificentiam, facile commutabit. Quantumcumque enim ea descripseris, quorum in phantasiâ ne prima quidem sunt vestigia, id quidem efficies vt ore aperto admirabunda dicentem audiat, iis autem vt tangatur, non

8.

non efficias. *Delectatione suæ vitæ capitur*, quisquis delicias non percipit alienæ. Hinc tanta nobis amaritudo oboritur, cum è miseris nostris à morte extrahimur: & quasi per vim abrepti sequimur inuiti; quòd aliquibus saltem, quas vita mortalis fert, voluptatibus innutriti, iis dum carendum est ingemiscimus; nec si majora promittuntur, amissæ rei sensum tollunt: quia futura, imaginationis adminiculo cum non percipimus, præsentibus, licet exiguis, stupide inhæremus. Diuturno & ignobili cum carne commercio, in carnem degenerasse videtur nobilitatis suæ immemor animus; eique penitus applicitus imò implexus, non sine dolore summo auellitur à voluptatibus quæ carnem sapiunt, & sanguini abblandiuntur: neque patriæ suæ, cœli inquam delicias pensi habet, exilij sui miserijs innutritus.

9. Naturæ itaque commoda, quamuis agrestia & animi nostri nobilitate profus indigna, si spectes, eaque per phantasiam exaggerata si reuoluas; fateor esse quædam in morte aspera, & inamæna. Etenim satis durum dices, animæ cum corpore commercium quod jam per quinquaginta aut plures annos tenuit, abrumpi tandem: è domo quam tanto tempore incoluit quantumuis incommodè, consuetudo tamen domicilio demigrandum quantociùs; discedendum ab amico corpore, cujus familiaritate vsura non sit, nisi naturâ totâ fatiscente, & in meliorem ordinem, per carnis resurrectionem efformatâ. Quòd si autem in primâ iuuentute mors intercedit vitæ; quàm id durum est, in ipso corporis flore demeti, neque vitæ fructum, nisi exiguum, percepisse? Durum est, amicos, placidam vxorem, tenerosque liberos amittere, imò iis abstrahi per vim: fortunis priuari, quæ magno studio congesseras: dignitatibus exui, quas virtute partas in familiam importaras; vltiores interim spes præcisas. Durum est, caligine obducendos illico esse oculos, quibus vltimò charorum circumfusam turbam conspicias, vltimum vale dicendum omnibus: corpus interim putredine dissoluendum quantociùs; eique extremum istud & verò miserandum ab amicissimis præstandum esse obsequium, vt sepulchro inferatur; atque inibi, esca sit vermibus, & cum exesit olim defunctorum ossibus, promiscuum habeat domicilium. Hæc, inquam, omnia sic expensa, fateor ea esse, quæ naturæ metum incutiant: & vt ista metuere, *vitium infirmitatis nostræ sit*, vt vult Ambrosius: tamen naturæ insitus est hic timor, & fortassis

Ex ignorantiâ futurarum voluntatam; sicut ut quædam in morte sint amara. Ea enunmerantur:

naturæ pars: istud certum est, naturæ corruptæ non minimum esse supplicium. Affero tamen eiusmodi non esse, quod non facile possit superari, si alia moriturum non afficit metuendi materia.

S. III

Angores in morte maximè terribiles, à malâ Conscientiâ proueniunt: exponitur quomodo inferantur. His autem medetur bona Conscientia; & clientem suum consolatur bonorum operum memoria, & fiducia vitæ aternæ acquirenda.

Omnibus naturæ malis in morte percipiendis, medicina est bona Conscientia.

I Stud certè non satis percipio, eccur aded agamus stolidè, vt naturæ tormentum mortisque dolores, perueritate prorsus intolerabili augeamus; mortisque securi admodùm dum vita est super, medicinam futuro malo non expediamus, quâ non tantùm angores mortis detur delinire & imminuere, sed sæpe etiam prorsus euadere? Quid, quòd & eiusmodi medicamen sit parabile, quò delibuta mors, quidquid amaroris secum trahebat, deponat actutum, & in dulcissimos amores morienti conuertatur? Aures hîc arrigis. Et ecquæ hæc medicina, inquis, aut quò miscenda est artificio? Non alio quàm Conscientiæ rectè compositæ. Hæc sola angores omnes potest elidere; hæc vnicum doloris, in mortis articulo ingruentis, est lenimentum; hæc cordi oppresso præsentissimum pharmacum, & quidem vnicum. Hôc armatus, mortis tela & excipit impavidus, & verò etiam deridet animus. Nam vt ex D. Ambrosio antè dicebamus: *Nihil habemus quod ex morte metuamus, si nihil quod metuendum sit, vita nostra commisit.*

Mali Conscientiæ maximè torquet reum in mortis articulo.

II. Ex aduerso etiam, non inuitus fateor, nihil esse mortis articulo, homini terribilius, cui à Conscientiâ non est benè. Si enim vniquam iras exacuit, si vniquam animum torquet, & tortoris ad instar carnificinam exercet intolerabilem, hoc certè eo temporis facit momento: tum vires omnes exerit, & ætatis elapsæ, quâ sceleratum animum non exercuit, damnum cum sœnore reparat: dolores ingeminat, stimulos multiplicat, & identidem novos præteritis superaddit, miserisque languentem animum & carnem dum conuel-

conucllitur, exercet modis. Tum sanè, si vniquam, verum esse comperitur, quod in hanc rem præclafè docet Philo, cùm nefasta illa & infelix hora appetierit, quæ infelicitati æternæ datura est initium. *Impio homini, inquit, necesse est aut adesse, aut imminere aliquid mali. Itaque futuri expectatio timorem gignit; præsentis usus, mæstitiam.* Videte obsecro, an non vtrumque peccatori cum Conscientiâ magis quàm cum morte colluctanti, in lecto, id est, in arenâ fatali competat. Atque hinc terrores infaustæ vitæ, quos, dum finienda est, animo ingerit, paucis accipite.

Philo 1.
quod de-
terius po-
tiori infi-
diatur.

12. Præsentem enim miseri peccatoris statum si attendis, quid quæso is afferre potest, præter ingentem, & verò etiam intolerandam animo mæstitiam, & dolorem? Pauculæ adhuc supersunt horæ: interim toto corpore nerui distrahuntur; tremunt membra; colliduntur viscera; palpitat cor; dolores ingeminantur vndique; pœnæ exacuunt aculeos, eosque ingerunt, quasi vindictam sumpturæ de perceptis voluptatibus, quæ corpus per summam adulationem demulserunt, totiusque cum Deo instituti belli fuere & caussa & initium. Interim susque deque agitur animus; & quasi tempestatibus adactus, in omnem partem abripitur; teste

Isaiæ 57.
v. 20, 21.
Isaiâ: Impij autem quasi mare feruens quod quiescere non potest; & redundant fluctus ejus in conculcationem & lutum. Non est pax impijs, dicit Dominus. Quocumque enim se conuerterit nihil inuenit, nisi doloris noui alimentum. Si enim ad diuitias, etiam justè partas, adjicit animum; eheu deserendæ jam sunt tandem. Si volu- prates nunc præteritas, ex effato viribusque destituto corpore contemplatur; ah! quàm sese nunc alias ostendunt, quàm dum libidini faces subderent! quàm alios nunc vultus præferunt deliciæ, quàm dum deceptæ menti fucum facerent! Si ad amicos aduertit oculos, eosque aduocat in auxilium, à plerisque sentiet se destitutum; utpotè qui non tam hominem, quam hominis fortunam sequebantur; à præsentibus autem, lecto fortè circumfusis, nihil quidquam est quod expectet præsidij. Vxoris adstantis conspectus nunc est fastidio; filiorum verò, tormentum est; ut quos se videat, non tam opum, quàm scelerum scandalorumque à se datorum, hæredes instituere. Quò itaque se vertet miser, ut solatij quidquam inueniat? Cælum si aspicit, ah quam ingens hinc occurrit suspirandi materia, cùm istud recordatur, expectatione quantâ exciderit! Ad Deum si accurrit, Judicem intuetur, & quidem

Primo per
præsentem
mæstitiam.

describun-
tur eiss
caussa &
flatus pec-
catoris mo-
ritur.

quidem offensum. Angeli quondam custodis patrociniū si-
exquirat; quid hīc quāso aspiciet nisi mēstos oculos, prāteritas à
se nequidquam impensas curas, jure merito deplorantes. Co-
gitationes denique suas, & Conscientiam, consolationis ergō si-
consulit; hīc verò in tormenta sese ingerit acerbissima. Nam vt
rectè Augustinus, *Judicis tribunal est in mente tuā, sedet ibi Deus,* D. Aug. in
adest accusatrix Conscientia; tortor, timor. Itaque vt alio loco ex-
psal. 57.
clamat Augustinus *Ecce hostem suum inuenit, quò confugerat.* In D. Aug. in
hāc arenā te prāstolata est Conscientia; ò Peccator; hunc tem-
psal. 45.
poris articulum expectabat hactenus: nunc tecum aget seriò,
dum inermis es: viribusque corporis, quæ te ferocem reddebant
& impavidum, planè defecto, manus admovebit intrepida, &
tormento cruciabit exquisitissimo.

Nunc inquam, dum voluptatum fumi euauēre, cum affe-
ctionum insana cessat intemperies, & cerebrum simulacris va-
nis vacuū, seriis cogitationibus aliquando est peruium; solum
deniq; cum animum inuenit passionum affectis, corporisq; sem-
per peruicacis prāsidio destitutum; partes suas ager & quidem
Arenuē, quæ hactenus scelerum vi, & affectionum clamoribus
deterita, sese continuit Conscientia. Jam sanè ob oculos liqui-
dò exponet prāteritam peccandi libidinem; & veterum scelerum
infamem memoriam reficabit. Omnibusque quasi in speculo
objectis, tum demum, istud rogabit seriò: ecquid tandem de-
lectationis tibi factum sit super, quam ex illicitis scelerum deli-
ciis olim injustè percepisti? Quid ex prāteritis voluptatibus tibi
reliquum jam est miserande, nisi tædium opprobrij, quod à te ip-
so pateris, & quo jure optimo cruciaris? Enimuērd jam suspiras,
jam angeris, jam exclamas, *Ergo errauimus à viā veritatis,* cum
tibi toties nequidquam istud ingesserim, *Ergo erramus.* O fru-
stra impensas olim curas meas! & ò frustra nunc profusas la-
chrymas tuas! Quid enim ingemiscis nunc, quid lamenta inge-
minas, inops consilij quod toties tibi datum à Conscientiā res-
pquisti? Audio te cum Jobo in hāc verba erumpentem; *Peccauit,* Job. 7.
quid faciam tibi, ò custos hominum? Istud enim nunc demum ex-
v. 20.
quiris? pœnitentiam sanè age, dum tempus resipiscendi adhuc
datur; & salua sunt omnia. Tempus datur inquis, at non da-
tur pœnitendi gratia: & sic quod reliquum vitæ est, non protra-
hitur nisi in dolores. Ah *custos hominum, quare me posuisti con-*
tribid.
trarium

Stimuli
quos ex
prāterito-
rum recor-
datione,
Conscientia
moriens
admonet
describun-
tur.

Mœstitia
moriuri
peccatoris.

13.

Sap. 5. v. 6.

Ibid.

Ibid.

Gen 18.
v. 20.

Iob. 7.
v. 21.
Pfal. 50.
v. 5.

trarium tibi, & factus sum mihi met ipsi grauis? Istud etiam ro-
gare non erubescis? Factus es enim uero tibi met ipsi grauis, quia
peccatum tuum aggrauatum est nimis: tibi met ipsi grauis es; quia
rationibus tuis onus debitorum adiecisti, quæ tibi expungere jam
non est facile & in promptu. Frustra igitur rursus interrogas ira-
tum Deum, Cur non tollis peccatum meum, & quare non aufers
iniquitatem meam? profectò peccatum tuum contra te est semper,
vt impudentiam tuam tuis ipse oculis conspicias; vt te scelerum
Conscientia exerceat, vt tui ipsius te pudeat; denique vt ex te
ipso tibi fiat carnificina, tuumque tibi sis tormentum. Hæc per-
pende quisquis es; illudque nunc expende quantus futurus sit,
in mortis articulo, à Conscientiâ malæ menti intortus dolor.
Atque hoc primum est, quod Philone teste, impio necesse est
malum adesse, & quæ exinde gignitur, præsentis vitæ mæsti-
tia.

14.

Verùm eheu, cùm præsentis vitæ angoribus, expectatio futu-
ri adiicitur, Deus bone! quantis cruciatibus angi cor, atque a-
nimum constringi necesse est, quem vel minimus Christianæ Fi-
dei sensus tangit, aut aliqua salutis æternæ cura, habet sollici-
tum! Ad quem confugiet, cùm ei non tacitè, sed clarâ voce
Conscientia exprobrabit; omnia quæ hætenus latuere scelera,
pro Dei tribunali, audiente orbe vniuerso propalaturam se, ne-
que quidquam ommissuram quod pudorem exacuat? Actoris
quinimo rigidissimi acturam sese partes, atque omnes qui Iudici
Christo assessuri sunt Sanctos, quin & ipsam Misericordiæ Ma-
trem concitaturam se, vt iustam condemnationis tuæ senten-
tiam aut ferant, aut latam calculo suo comprobent vniuersi. Heu!
quàm triste erit meminisse, corporis vix ocludendos, quin men-
tis aperiendi sint oculi, qui in irati Iudicis incurrant vultus!
Quàm horrendum est, æternitatis viam subire, Conscientiâ co-
mitem, irasque gerente implacabiles! An major in hæc mortali vi-
tâ infernus excogitari potest, quàm videre infernum jam nunc
se circumferre? Duriore datur cruciatus, quàm corpus desere-
re, fide datâ, non aliâ lege reddendum animæ, quàm vt æter-
nas pœnas vnà luant, rixasque inter se conserant immortales?
Quis hæc astruit, inquis, quis hæc affirmat? Tuamet Conscien-
tia tibi id exprobrat, ô peccator, nec metus ex vano facit. Et
quod est acerbissimum genus opprobrii, nequidquam ei os ob-
struitur,

H h h h

struitur,

Secundò
torquet
mala Con-
scientia per
expectatio-
nem &
metum fu-
turorum.

quædam
situation
sunt qd
sunt qd

fruitur, aut oblitur. Quidquid obtrectanti opposueris, antiquum obtinet, eademque recantat identidem. Nec si fidem ei denegas, aures tamen tam truculentis Conscientiæ tuæ vocibus potes subtrahere. Miseram enim uero conditionem! infelicem morientis non jam statum, sed ruinam! O nimium miserande, sed non tibi! quis tui miserebitur, qui tuis ipse miseris non ingemiscis, nisi ut majus tibi sis tormentum? Et hæc quidem Conscientiæ iratæ, sibi que infestæ, tormina sunt, & iusti angores.

Conscientia bona, morientem contra naturam angores armat gaudio, & spe.

Verum hæc vos non spectant, Conscientiæ cultores eximij: 15, alia vobis arma suppeditabit illa, quibus instructi, quoscumque metus facile excutietis. Paulinum istud tantum vobis accino;

nempe *ut non contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.* 1. ad Theff. 4. v. 12.

Quid enim tantopere mirandum est, dolore penitus confici & emarcescere eos, quos præsentis vitæ delectatio profus destituit, & spes futuræ? Hæc verò quem obarmat, securus agonem adeat, & lætus instantem mortem operiatur, quæ spei eximie fructus afferet. Quod si fortè exquiris, vbi tandem perquirenda sit hæc spes; sanè non multis opus est ut respondeam. Eam penes se inuenit Job, in suis miseris felix seipso. *Reposita est inquit hæc spes mea in sinu meo,* id est in Conscientiæ testimonio, quod in sinu circumgestito, tanquam indubitatum & legitimum hæreditatis adeundæ codicillum: neq; verò aliud quidquam continet, nisi quod declarat, mihi rebusq; meis esse cum Deo benè. Hoc spei, hoc fiducia, hoc delectationis omnis, bonæ menti est fundamentum. Et si vmquam; hæc certè salutis & temporis momento, verum esse comperitur, quod Philo præclare astruit, *Qui virtutem sectatur, delictis huic conuenientibus fruitur. Aut enim acquirit bonum; aut acquirit postea. Et habere quidem, affert gaudium, rem pretiosissimam: expectatio vero habendi, spem, que est alimentum virtutem amantium.* En ut vtrumque, & gaudium inquam, & spem, morituro conferat Conscientia.

Iob. 19. v. 27.

Philo supra.

Gaudium morientis ex pacato Deo exoritur.

An non enim & solidissimæ, & verò etiam liquidissimæ delectationis est materia, retrospicere exactos jam tot annos, Diuino tamen obsequio ritè impensos? in statu Gratiæ vixisse se; cuius tanta est præstantia, ut minima etiam bona opéra, nouum ad futuram gloriam jus adjecerint, cuius jam adeunda sit pacifica possessio? Peccata quæ aut incuriâ, aut etiam perueritate animi commissa sunt, penitus aut Contritione, aut exomologesi deleta 16.

leta esse; offenso Deo factum pro culpâ satis: pœnas autem peccatis debitas aut per Indulgentiam remissas; aut iis per corporis afflictationes, olim perpessas, aut certè per morbum cui nunc immoritur, patienter à se toleratum, planè satisfari: nihil ergo admodum restare, quod dilectissimi sponsi charissimos amplexus, Diuinosque vultus breui contemplandos impediat. An non hæc sunt, quæ animum sincerâ voluptate demulceant?

17. Quàm verò iucundum erit, actiones totâ à se antea vitâ, bene & religiose præstitas enumerare: & in computum posse deducere, Sacra omnia & conciones quibus interfuit, exomologeses rite institutas, Synaxes piè aditas, jejunia exactè obseruata, peccandi occasiones studio euitatas, carnis impetigines fortiter superatas, infinitas denique Religionis, Obedientiæ, Christianæ submissionis, & tandem Fidei, Spei, Charitatisque actiones studiosè exercitas. Quis inquam tanto thesauro diues est, sine summâ animi sincerâque voluptate? Thesaurum hunc tibi asserit Conscientia. *Et habere quidem, Philone teste; gaudium affert, rem pretiosissimam.* Quid autem jam dicam, si & Christianæ misericordiæ adiiciantur opera? si inquam mentem subeant egeni, quorum à te fami est consultum; pauperes, quorum nuditati prospexisti; afflicti, quos consilio erexisti; imo & defunctorum animæ, quas ex Purgatorij ereptas ignibus, tibi deuinxisti, & in hoc mortis articulo gratissimos habes patronos? Denique, vt rem absoluam, quàm gratum erit meminisse laborum quos perpessus es, tempestatum quas subiisti; dolorum, injuriarum, obtreccionum, fortunæ aduersæ, eorum denique quæ egregiam præbuère patiendi materiam? atque hæc quidem præterisse jam dudum, aut jam jam finienda; manere tamen Christianæ patientiæ merita; & breui, effusas lachrymas, immortalis gaudio per-murandas.

18. Neque rursus mihi objeceris, actiones illas à te exhibitas, multis etiam fuisse vitiis interpolatas, neque debitam perfectionem attigisse. Ut enim nonnulli fragilitatis humanæ nœui adhæserint, sanè pœnitentiæ vi, aut Contritionis, Amorisue Diuini efficaciam, quasi igne perpurgatum est aurum; deterfa est scoria: actionibus inquam detractum est quidquid inerat vitij, & sic tandem sola supersunt operum merita, quibus cœlum ipsum est venale. Hi sunt thesauri, quos Conscientia secum fert, atque spectan-

Item ex bonorum operum memoria.

bonorum operum

thesauri
securitatem
adstruit
mors.

dos exhibet ex hâc vitâ discessuro, itineris instituendi profectò grande viaticum. Horum autem possessionem, manifestum est *afferre gaudium, rem pretiosissimam*. Et quidem, quod in hâc re longè est pulcherrimum, thesaurus hic jam ferè in tuto est: jam prope dilectæ patriæ lares adstas; vna tantùm aut altera restat hora; præcipua penè exhausta sunt viæ discrimina, & tota propediem salua est res. Quis mihi nunc negarit, mortis jam jam imminentis præsentiam, motus excitaturam jucundissimos thesaurum tam eximium deferenti; per quam diuitiarum tam ingentium securitatem sibi præstari, possessionemque videt asseri, nullo vmquam tempore interrumpendam?

Spes futura
gloria lenit
angores na-
turales
mortis.

Ne quæso, ne requirite, quanta futura sint morientis gaudia, quæ ei suggeret futuræ gloriæ expectatio: quæ futura sint suspiria, ad fontem suum & originem suspirantis, & quis sensus ad æternas delectationes summâ cum fiduciâ commigrantis animæ: nimis enim diuina hæc sunt, quàm vt ab homine possint exprimi, aut percipi ab inexperto. Istud scio, spem tantam, & tam egregiè obfirmatam, *alimentum esse animarum virtutem amantium*, quò mens resecta, vires concipit itineri conficiendo non pares tantùm, sed & majores: eriguntur animi, & faciliè molestias omnes superat, quas terrena corporis habitatio, deliciarumque profusus rusticarum memoria, & naturæ, mortali vitæ tenaciter insilientis affectio, per exilia & vana mortis terriculamenta, rem inexpertis solet obuoluere.

19.

§. IV.

Optimam esse in mortis articulo memoriam bonorum operum, ad excitandam letitiam. Sanctos viros non fuisse tunc tristes aut melancolicos. D. Hilarionis metus expenditur, & ostenditur sine fundamento adstrui.

Obicitur
D. Hilarionis
in morte
metuentis
exemplum.

Magna sunt hæc inquires Conscientiæ encomia: præsentissimum est, quod ab eâ morienti datur, præsidium. Ast istud nunc exquiritur, an etiam consultum sit, bene acta in memoriam reducere,

20.

reducere, iisque mentem pascere, & sibi veluti de præclarè gestis gratulari. Quod sanè, saltem mortis articulo non videtur adeo competere, nisi si sit volupe triumphum canere ante victoriam. An enim eo momento temporis, à quo dependet æternitas fausta aut infausta, fatuus non est scelerum recordari vt defleantur, quàm rectè gestorum memoriâ delectari? Sanè non hæc Sanctissimorum virorum sunt exempla: horruerunt illi fatalem agonem, quantumcumque sibi de præteritâ vitâ benè actâ, essent conscij. Enimvero quid tritum magis, quàm D. Hilarionis cum morte colluctantis metus? Cœlestem in eremo vitam instituerat senex optimus; eamque ad septuaginta annos innocentissimè protraxerat: & tamen quàm seriò timuit! quantum exhorruit ex hâc vitâ discedere, qui teste D. Hieronymo id sibi dicebat identidem, *Septuaginta prope annis seruisti Christo, & mortem times?* timuit ille vir sanctissimus, & bonâ rectè actorum fretus Conscientiâ. Hæc verò si metum ab Hilarione non potuit propulsare, quid quæso nobis à nostrâ sperandum est subsidij, quæ viri tam eximij merita nullo modo potest adæquare, neque præstantiâ?

D. Hier. in vitâ D. Hilarion.

21.

At hæc vt respondeam, non erit abs re meminisse, duplicis generis esse angores. Primò quidem, qui à naturâ fatiscente proveniunt, quosque §. 2. descripsimus. Deinde verò, qui ab ipsamet Conscientiâ salutis suæ dissisâ, & futuri anxie sollicitâ ingeruntur, quosque §. 3. vtcumque expressimus. Ad primos quod attinet; libenter fateor, homines etiam probissimos, naturæ se dissoluentis horrore percussos, subinde non paruos dolores sustinuisse: & verò etiam, ferendæ breui sententiæ metum ingerente Dæmone, exiguo nonnumquam tempore, expectatione futuri fuisse perstrictos. Et quidem permittit id misericors Deus, vt timoris, qui non mentem tantùm sed & corpus malè afficit, aculeis patienter toleratis, pauculâ quædam peccatorum reliquiæ & debita persoluantur, quæ purgatorij ignibus fuerant expianda. Magni Gregorij hæc est sententia imprimis attendenda. *Solutioni ergo carnis* Natura horrorem in morte nonnumquam sentiunt homines probi. *appropinquans, inquit, nonnumquam terrore vindictæ, etiam iusti anima turbatur: non tamen irati Numinis hæc sunt indicia. Permittit enim hos metus Deus, quia iustorum anime à leuibus quibuscumque contagijs, ipso sæpè mortis pauore purgantur. Pœnam enim pauor cum afferat, sine dubio satisfactionis locum subit.* Et sum-

Natura horrorem in morte nonnumquam sentiunt homines probi.

Permittit enim Deus, vt plenius pro peccatis satisficiant.

D. Greg. 124. mor. c. 18.

mi interim est meriti actus ille verè heroicus, quò naturæ, ingemiscentis ruinæ suæ tormina, fortiter sustinentur; neque interim quidquam inter angores illos à sanctissimâ Dei voluntate disceditur, aut ei contradicitur.

Conscientia verò angoribus, ritò probi in horâ mortis agitantur, & non diu iurni.

Hæc, inquam, in hominibus innocentissimis contingunt aliquando. Verùm quòd aut diuturni sint angores ejusmodi, aut diffidentiâ salutis intermixti, id quidem nemo mihi facile persuaserit: nimis enim fida est, quæ clienti ex hâc vitâ discessuro semper adstat Conscientia, quàm vt metus vanos non discutiât, aut eos diu molestiam innocenti facessere patiatur. Atque hic rursus est D. Gregorij sensus. Cùm enim iusti animam nonnumquam perturbari fateretur, & quidem, *vt à leuibus contagijs ipso mortis pauore purgetur*, mox addit, pauorem illum desinere illico, eoquè discusso, *eterne retributionis gaudia, jam ab ipsâ carnis solutione percipiunt*. Itaque ex mente D. Gregorij, iusti anima nonnumquam perturbatur in mortis articulo, & quidem non diu, nec sine gaudij vicissitudine. Si verò, non quid nonnumquam, sed quid passim & plerumque iustis accidat, ex D. Gregorio exquirimus, ita respon-

22.

D. Greg. supra.

Plerumque autem spe pleni discedunt à vitâ.

etiam qui tota vita fuerunt scrupulosi.

Plerumque verò, contemplatione quâdam retributionis interne, etiam priusquam carne exspoliantur, hilarescunt: & dum vetustatis debitum soluunt, noui jam muneris letitiâ perfruuntur. Quid ad rem nostram accomodatius, & è re nostrâ dici quid potuit opportunius? Amicæ Conscientiæ hæc sunt solatia, beneque sibi consciæ mentis gaudia. Tantùm autem abest, vt à Conscientiæ aculeis iusto quidquam in mortis articulo timendum sit; vt à pluribus animaduersum sit, eos etiam qui grauissimis scrupulorum conseruationibus implicati, vitam duxere imprimis tædiosam, & salutis acquirendæ prorsus incertam; in vltimo tamen vitæ agone, agitationum tenebris, scrupulorumque discussis nebulis, Conscientiæ suæ vultum agnouisse, quem antea scrupuli obduxerant, aut potiùs sub Conscientiæ laruâ fuerat ementiti: veræque Conscientiæ testimonio fidem dedisse tandem, atque ei denique cum summâ tranquillitate animi, & salutis acquirendæ fiduciâ fuisse immortuos.

Ibid.

Iusti moriantur pleni gaudio:

Rursus itaque assero, inaudisse sapius, imò & summâ animi voluptate nonnumquam me vidisse, homines probos, ingenti delibutos gaudio dum mors appereret; sic vt, lætitiâ dissimulare cùm non possent aut suppressere, in externa etiam, animi gestientis signa prorumperent. Et alios quidem càm mortis nūtiis affer-

23.

retur,

retur, hymnum *Te Deum Laudamus* decantasse; alios festiuum istud *Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto*, gratijs agendis protulisse; alios etiam in cantus amœnos languentem vocem, non tamen languidè extulisse: alios cum loqui non daretur commodè, oculis in cœlum sublatis, manibusque exertis, subsilientis animi gaudia motu penè ludicro declarasse, non tantùm legi sapius, sed & oculis meis ipsemet conspexi. At verò quemquam eorum, mentis adhuc compotem, & tamen tristem, anxium, causæ suæ diffidentem, terroribus implexum, & de Misericordiâ Diuinâ minùs placidè sentientem obiisse, numquam credidero. Ego certè nullum scio: neque enim fieri potest, vt Conscientiæ securitatem præstanti, non credatis qui nouit eam mentiri non posse: & si credat, fieri haud quaquam potest, vt, rationis exfors si non sit, Conscientiæ non acquiescat.

numquam
verò cum
diffidentia
que vobis
angores u-
nimo fa-
ciat.

24. Ecceur ergo, inquires, rantopere ad mortis conspectum exhorruit Hilarion? Respondere quidem possem, naturæ jam ferè oppressæ & extinctæ coarctationem fuisse quâ conflictabatur Sanctus Eremicola (si tamen conflictatus fuit) non verò Conscientiæ sibi timentis angorem: & sic Hilarionis exemplo, toties, & libris, & pro concionibus, temerè fatis & non ex fide historicâ decantatis, crederem me satisfecisse. Verùm aliâ nunc respondendum est ratione. Diui enim Hieronymi narrationem adij, & nihil in eâ quidquam reperi, quod vel specie tenus, non tantùm Conscientiæ sibi diffidentis tormina, sed vel naturalem mortis horrorem redoleret; quin & naturam, & mortem, sic quasi per jocum ludibundè derisisse comperio. Etenim teste Hieronymo, Hesychio discipulo suo tunc absenti, cùm nullum haberet hæredem, litteras amænitate plenas suâ manu exarauit, eumque magnificè fortunatum omnium hæredem ex asse constituit: & ne quid bonorum per ignorantiam fortasse periret Hesychio, commentarium opum à se possessorum, eique testamento transcriptarum adjicit, *diuitias suas ei relinquens*, inquit Hieronymus, *Euangelium scilicet, & tunicam sacceam, cucullam & palliolum.* An autem tale testamentum amænè condere, est mortem expauescere, an verò ei per jocum illudere? Deinde salutationis vltimæ causâ ad se accurrentibus, clarè enuntiabat abire se ad Dominum, & à *vinculis corporis dissoluedum.* An rursus hæc timentis mortem est oratio? Tum verò, à circumstantibus enixè petebat, vt ne temporis momento vnico

D. Hilarion
mortem nõ
timuit, ne-
quidè metu
naturali.

vnico post mortem paterentur corpus aëri exponi; sed illico, prout eum vita destitueret, vestibus, vti erat indutum, in hortulo, terræ à se tot annis excultæ, sedulo mandarent. Hæc scilicet mortem expauescentis est cura.

Exponuntur verba D. Hilarionis, quæ ostenduntur fiducia esse plenissima.

Denique fateor quidem Hilarionem morti proximum, hæc 25.
verba protulisse: *Egredere anima mea quid dubitas? septuaginta prope annis seruisti Christo & mortem times?* at quis verborum sensus sit, ex D. Hieronymi narratione audiamus. Ita refert. *Iamque modicus calor tepebat in corpore, nec, præter sensum quidquam viui hominis supererat: & tamen apertis oculis loquebatur; Egredere, quid times? egredere anima mea, quid dubitas? septuaginta prope annis seruisti Christo, & mortem times?* Amabo te amice Lector, an hæc timentis verba sunt, an mortem summo desiderio exoptantis? an egredi timet e corpore, qui egredientem animam vrget, & hortatur vt festinet? Septuaginta, inquit, annis in hoc ergastulo desudasti; & adhuc hæres cunctabunda dum libertati assereris? eia anima, egredere tandem ex efforto corpore, & pudeat te tantæ moræ: momentum vnicum, nimia est cunctatio, & seni emarcido prorsus pudenda.

Expositio secunda.

Quòd si verò obsequium Christo septuaginta annis præstitum, 26.
& ab Hilarione commemoratum attendimus, tum sanè præclariorem sensum magisque lætum præferunt. *Septuaginta*, inquit, *prope annis seruisti Christo, & mortem times?* quasi dicat: Eia egredere anima; non est quòd mortem timeas. Non, inquam, te pudeat, dilectissimi Sponsi subire vultus, Septuaginta prope annis, omni studio te exornasti; Gratia & speciei, quam in Sacro Baptismi fonte acceperas, adiecisti quidquid gratiarum per virtutis opera potuisti conquirere: compta es satis; & si quidquam ornamentorum deest votis tuis, dilectissimo tamen sponso perplacens, nec quidquam adjectum cupit: *Septuaginta prope annis seruisti Christo*, id est, Christo te exornasti, itaque abeamus anima, comptum est satis. Hæc Hilarionis morientis est oratio; quam non video, quo pacto quis tetricus in alienum sensum possit detorquere. Sanè prout egregiè Marianus Victorinus Episcopus Amerinus, insignis D. Hieronymi Scholiastes asserit, *confidentis in Christo, cui seruierat, ex rectâ animi Conscientiâ sanctisque prolata operibus hæc verba sunt, non de seipso vanè gloriantis.* Addo ego, & multò minùs mortem anxie perhorrescentis, sed ei insultantis potius.

Marianus Victorinus in Scholis ad ea verba Hilarionis.

§. III.

S. V.

Accommodissimam tempori praxim bene moriendi esse, in articulo mortis bonorum operum recordari, & ad lætitiã mentem componere.

27. **A**Tque ex his ad alia quæ obiiciebantur, complananda, gradum facio. Non videbatur enim ita ex re morientis esse, lætam bonorum operum memoriã aduocare, & gestientem animum morti obiicere; quin potius deceat, eo in conflictu animos deicere, & in pœnitudinem commissorum criminum ferò componere: ad hoc saltem, viros sanctissimos omni studio esse enifos. Nescio sanè cur Sanctorum virorum mihi prouoluantur in hanc rem exempla, cum nemo vnus contra me afferatur & ego Sanctissimi Hilarionis pro me factum teneam. An nesciuit is quæ demum morientis deberet esse legitima constitutio, qui septuaginta annis tam religiosè viuendo, septuaginta etiam annis artem bene moriendi didicit? Atqui senex sanctissimus, viræ à se bene actæ recordatur; annos diuino obsequio impensos exactè enumerat, & quidem jam jam moriturus. Fiduciam & spem alimentum animarum virtutem amantium, operum commemoratione in se vir Sanctus excitat: cur igitur bonorum operum memoria, quasi si morti minùs conueniat, suggillatur? Certè cum a mortis sibi ab Isaiã denuntiata articulo, non multùm abesset pius rex Ezechias, vti factæ testantur litteræ, orauit ad Dominum, & dixit, *Obsecro Domine, memento queso quomodo ambulauerim coram te in veritate & corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim.* En vt antea actæ vitæ opera in computum deducat Ezechias. Neque adeo narratio hæc Deo displicuit, vt audire meruerit, *Audiui orationem tuam.* Audi nunc D. Hieronymum hanc Ezechia fiduciam deprædicantem. *Iturus ad Dominum, inquit, narrat opera sua, quomodo ambulauerit coram Deo in veritate. Felix Conscientia, que tempore afflictionis, bonorum operum recordatur, vt scilicet operum fiducia, & remunerationis expectatione obarmata, è difficultatibus, à naturâ objectis feliciter eluctetur.* Quod quidem, si vllò vnquam tempore est conueniens,

D. Hilarion bonorum in morte memoriam excitauit.

Item pius Rex Ezechias.

Isaia. 38. v. 3.

v. 5.

D. Hieron. in hunc loc. Isaia.

niens, sanè illo est necessarium, cùm durissimum natura insul-
tum patitur.

Tamen inquires, quamvis sancta sit lætitia, quam in mortis 28.
momento Conscientia, bonorum operum recordatione, morienti
impertit; tempori videtur accommodatius, vt peccata præterita,
quantumuis etiam Confessione condonata, in memoriam redu-
cantur: hæc enim imbuta mens, in plures pœnitentiæ actus pro-
rumpet enixius, & commissâ piacula plenius expiabit. Bona est
omnino, quæ objectioni ratio prætenditur. Respondeo tamen,
nihil admodum euincere. Etenim an aliâ de causâ tristem il-
lam constitutionem animi commendas tu, quàm vt per dolori-
ficos pœnitentiæ actus, peccata magis eluantur? Hæc ipsa causa
est inquis. Atqui meminisse oportuit, non Contritionis tan-
tùm aut Pœnitentiæ formalis actibus, quos fateor doloris esse
plenos; sed & Amori, cujus jucunda semper est affectio, pec-
cata omnia condonari, etiamsi singula non reuocentur in me-
moriam prout Tract. 12. num. 37. à me est explicatum. Quod
cùm ita sit; an quisquam mihi negauerit, alacriorem longè esse
animum, lætis & spe plenis cogitationibus erectum, & proinde
ad excitandos amoris actus magis expeditum; quàm dum præte-
ritorum scelerum memoriâ, aut Dei districto iudicio, pœnisque
inferni objectis, planè contrahitur, imo & deiicitur?

*Lata animi
affectio est
expeditior
ad excitan-
dos actus
Amoris.*

Rursus, veram contritionem ex Amore Dei ortum ducere o- 29.
stensum est Tractatu. 12. n. 20. & sequentibus. Amor autem
cùm longè facilius, & verò etiam impensius inter læta prorumpat;
sanè sibi aptissimè consulit Conscientia, cogitationes ad-
uocando quæ mentem extendant, eaque nuntiando quæ gaudium
afferant; quàm si tristitiæ materiam obuoluendo, animum dei-
ciat, aut saltem ita contrahat, vt nisi molestè, in præstantis-
simos actus possit exurgere. Lætis autem nuntiis delibuta mens,
quàm prompta est, quàm alacris, vt eximios actus excitet, Deo-
que gratissimos! *Primò* enim grati animi eximias notas dat pro-
tot acceptis à Deo beneficiis, quorum effecta, si vmquam aliàs,
jam sanè impensius experitur. Grati autem, primum & fere
præcipuum est, beneficia lætè excipere & vultu hilari. *Secundò*
solidissimam in se fiduciam excitat, totamque se Christi miseri-
cordiæ libens committit; vtpote quæ suauissimis plena volupta-
tibus, æternas in mortali corpore incipit delibare: futurarum
enim,

*Actus à
moriente
præcipuè
exercendi.*

enim, præsentis deliciæ pignus sunt. *Tertio* non potest non amore prorsus eximio Sponsum complecti, quæ ab eo tam tenera amoris signa percipit: tenera inquam mentis gaudia, quibus in agone constitutam, ne forte deficiat, identidem reficit & consolatur. Atque hæc omnia, à Conscientiâ, bonæ mentis sunt solatia.

30. Hisce autem ritè perceptis, quæro ego nunc tandem, quid homini quem Conscientia bona comitatur & defendit, magnopere in mortis articulo pertimescendum sit? An forte mors ipsa, naturæ terror? Nihil sanè in morte est horridum prout §. 1. ostendimus, quàm quòd malè actam vitam, malè terminet. Atqui præteritorum securitatem præstat Conscientia; authenticas innocentia litteras secum fert, item meritorum omnium commentarios, & thesauros legitimè obsignatos in cælum defert. Cur itaque mortem timeat, quæ tantas opes saluas & incolumes patriæ laribus jam jam asseret, isthic nullo vñquam tempore, aut casu deperendas? An Dæmonem fortasse exhorreat, quem eo temporis articulo omnem mouere lapidem aiunt, vt in ipso patriæ conspectu feliciter progredientem retardet, & nescio quibus suggestionibus interpellat? Verùm, quid mihi veterator mendacissimus facile imposuerit aut persuaserit, qui Conscientiæ meæ nitor testimonio? An præterita scelera importunus obiiciet? Obiiciat sane; & quam obsecro nisi gaudendi materiam dabit, cum ea mihi per summam Dei misericordiam, Conscientia testetur penitus esse condonata? An diffidentiam quantumuis exiguam ingeret; cum, proposito totius vitæ curriculo, Conscientia mihi testis sit, quàm impensas gratias mihi præstiterit bonus Deus, toties tamen offensus à me? Et hunc ego credam, in ipso rei bene gerendæ postremo articulo mihi defuturum, cuius benignam manum toto vitæ tempore mihi singulari curâ adfuisse Conscientia clarè demonstrat? Apage sis cum putidis tuis clamoribus insulse Dæmon. Alias ego voces audio, vti fiduciâ, ita & deliciis plenissimas. Hæ mihi morienti præstantissimum sunt viaticum: has audio, iis inhæreo, his vitam omnem securissimè committo. Conscientiæ meæ, hæ voces sunt; in his agnosco Deum.

Concluditur nihil Conscientia bona confidenti timendum, nec a morte.

nec à Dæmone.

31. Eia inquit anima: fatis viximus: ascendamus tandem in optatam patriam, vbi bene nobis æternum sit. Tu quidem in mortali

Conscientia ista voces.

tali corpore constituta, partes tuas egisti benè; obseruasti me sedulo, nusquam meos es reuerita: nunc ego te defendam, & causam tuam propugnabo. Ad rationes exacti temporis reddendas, à Christo Iudice euocamur: ne metue, partes hæ meæ sunt; fideiussorem me opposui; tu quiesce: fidem dedi, fidem soluam. Deponamus interim hoc corpus, ô Anima, & terræ mandetur vile depositum. Putrescat sanè: exiguæ rei, jactura est facilis. Erit aliquando tempus, quò ex cineribus tandem emerget misera caro, & nobis nouo astringetur amplexu; voluptatum quibus in antecessum fruitura es tu, futura tandem complex, quæ miseriarum, quas toto vitæ itinere sustinuimus, consors fuit. Vale itaque hactenus amica caro; valere jam exesa membra; vale quisquis adhuc mortalis es. Nostra res peracta est bene; tu tuam cura. Hæc valedicentis corpori suo Conscientiæ, sunt tenera suspiria; hæc Conscientiæ suæ fidentis animæ festiua sunt gaudia.

*Morientia
festiua sus-
piria &
sunt plena.*

O magne mortis vitæque arbiter, ô quando hæc erunt! ô quando dissolvente sese naturæ machinâ, Deum meum aspiciam, & in charissimos Redemptoris mei complexus aduolabo? Etenim *vnam petii à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Vt videam voluptatem Domini, & visitem templum eius.* Tanta certè est mihi à Conscientiæ testimonio oborta fiducia, vt credam visurum me bona Domini in terrâ viuentium. Crede ô anima; sed vt Conscientiæ tutò possis in morte fidere, Conscientiam imprimis, dum in corpore viuus, obserua. Interim *exspecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.* Tandem cum D. Bernardi sententiâ omnia à me dicta confirmante finem facio. *Bona Conscientia, inquit, secura erit, cum corpus morietur: secura, cum anima coram Deo presentabitur: secura, cum vtrumque in die iudicij, ante tribunal terrifici Iudicis statuatur. Future beatitudinis non est utilius remedium, nec certius testimonium bonâ Conscientiâ.*

32.

pl. 26.
v. 4. 5.

v. 19.

v. 14.

D. Bern.
de inter-
riori do-
mo. c. 23.

TRACTA-